

nja). U uvodnom dijelu je opisana veza između kapele u Essex Streetu (*Essex Street Chapel*), u kojoj je 1774. osnovana prva Unitaristička kapela u Britaniji i Pokreta. U nekoliko rečenica je opisana povijest arhiva u Essex Hallu, pri čemu je naglašena slaba istraženost i sređenost tog arhiva. Namjera je ovog članka ukazati na šire značenje ovog arhiva. U preostalom dijelu članka se donosi prijedlog cjelina, s opisom sadržaja, za buduće sređivanje:

1. Nacionalne, međunarodne i područne organizacije Unitarističke crkve
2. Baptistički arhiv
3. Spisi Essex Street Chapel i Essex Halla
4. Ostali arhivi Unitarističke crkve i karitativne zaklade
5. Arhivi individualnih unitarističkih kongregacija
6. Spisi vlč. Mortimera Rowea.

Ladislav Dobrica

Archival science – International Journal on Recorded Information, br. 1/2001.

Arhivistika – međunarodni časopis o zapisanim obavijestima u izdanju Kluwer Academic Publishers, na međunarodnoj se arhivističkoj sceni pojavio početkom 2001. godine. U ovom ćemo prikazu predstaviti prvi u nizu od dosad objavljena tri broja časopisa.

U uvodnoj su riječi u ime uredništva, P. Horsman, E. Katelaar i T. Thomassen ukratko predstavili cilj časopisa, koji u prvom redu nastoji unaprijediti razvoj arhivistike kao neovisne znanstvene discipline. Pri tome je usredotočen na sve aspekte zapisanih obavijesti, uključujući njihovu formu, strukturu i kontekst. Časopis je namijenjen, prije svega, istraživačima, profesorima i studentima arhivistike, ali i srodnih disciplina diljem svijeta. U najvećem dijelu donosi niz članaka uglednih teoretičara arhivistike, dok su u preostalom, osim izvješća, izneseni i kraći prikazi radova s područja arhivistike.

Prvi u nizu serije od pet članaka je onaj T. Cooka pod naslovom "*Arhivistika i postmodernizam: nove formulacije za stare koncepte*". U njemu autor raspravlja o odnosu postmodernizma i arhivistike, naglašavajući one koncepte postmodernizma koji nužno traže reformulaciju osnovnih metoda i pravila arhivistike. Postmodernistička će načela, prije svega, tražiti od arhivista ponovno promišljanje njegove znanstvene discipline i prakse, odnosno pojašnjenja u novim relacijama u kojima živimo i djelujemo. U jezgri tih promjena arhivističke paradigme nalazi se promjena u shvaćanju zapisa, promatranju konteksta nastanka zapisa, ali i same uloge arhivista. Za-

ključuje kako će u postmodernističkom okruženju mnoga arhivistička načela biti sačuvana samo odbacivanjem mnogih sadašnjih interpretacija, strateških implementacija i praktičnih primjena.

Ono što autor posebno naglašava, a što čini konstantu u nizu njegovih članaka posvećenih ovoj temi, jest da arhivistika treba sagledati svoje ideje, strategije i metodologije kako su se razvijale proteklih stoljeća, kao koncepte koji se neprestano mijenjaju, prilagođavaju promjenama u prirodi zapisa, organizacijama i kulturama, društvenim i institucionalnim funkcijama, te otuda nastaviti u budućnost. Arhivisti moraju biti sposobni prepoznati i artikulirati te promjene u društvu i njihov utjecaj na arhivsku teoriju, metodologiju i praksu.

No, ne utječe samo postmodernizam na potrebu reformuliranja osnovnih pravila arhivistike. Značajne promjene u svrsi arhiva kao institucija i prirodi zapisa su čimbenici koji u kombinaciji s predodžbama postmodernizma, čine osnovu novog shvaćanja arhiva. U skladu s ostalim promjenama, doći će i do izmjene nekih osnovnih teoretskih formulacija u arhivistici. Npr. provenijencija, prvobitni red, pojam zapisa, fonda, sređivanja i opisa, vrednovanja, zaštite, pa sve do samog pojma arhiva. Sve te promjene pomiču teoretski i praktični fokus arhivistike izvan zapisa ka kreativnom činu ili namjeri, odnosno procesu ili funkcionalnosti. Proces, a ne proizvod, dinamičko, a ne statično, kontekst, a ne tekst – postat će postmodernističke parole za analizu i razumijevanje znanosti, društva, organizacija i poslovnih aktivnosti.

U članku pod naslovom "*Arhivistika pred izazovom informacijskog društva*", B. Delmas govori o potrebi s kojom su danas suočeni arhivisti, da redefiniiraju svoju disciplinu. Promjene izazvane razvojem informacijskog društva dovode do promjena u arhivskome gradivu, a time i samoj disciplini. Delmas nastoji ponuditi arhivistima odgovor ili točnije, ukazati na put kojim mogu krenuti u redefiniranju svoje znanosti u skladu sa zahtjevima i promjenama informacijskog društva.

Na početku autor napominje da postoji nekoliko temeljnih promjena u pogledu arhivskoga gradiva, što traže i promjenu same znanosti. Prije svega, to je promjena u njegovu korištenju. Danas korištenje izlazi iz okvira same discipline, budući da gradivo postaje nužan izvor cjelokupnog znanstvenog i tehničkoga znanja, svih memorija, ali naravno i pojedinaca, obitelji, društvenih grupa, poduzeća i javnih i privatnih zajednica. I dok su u prošlosti arhivi bili identificirani s državom, danas, s razvojem procesa globalizacije, arhivsko gradivo sve više postaje zajedničko dobro. S druge strane, kako arhivi sve više postaju u svojoj biti i javna služba, oni moraju odgovoriti na zahtjeve informacijskoga društva, suočiti se s administrativnim zahtjevima u pismohranama, zahtjevima istraživača u povijesnim arhivima itd.

Istovremeno s promjenom paradigme dolazi i do transformacije objekata u arhivistici, kada pod njima podrazumijevamo dokument, ali i skupinu dokumenata

(dosje) ili niz serija dokumenata. Dematerijalizirani dokument sada se promatra na drugačiji način, a zbog specifične strukture novih dokumenata, velika pažnja pridaje se vanjskim obilježjima, kao što su povezani podaci ili metapodaci.

S razvojem informacijskog društva javljaju se i nove i drugačije potrebe za dostupnosti gradiva. Jasno se zalažući za davanje neograničenog pristupa javnosti arhivskome gradivu, Delmas ističe potrebu prilagodbe zakonodavstava tim potrebama. Istovremeno, on govori i o potrebama rješavanja ili redefiniranja nekih metoda i samih postupaka odabiranja i izlučivanja gradiva u skladu s novim tendencijama. Na kraju članka osvrnuo se i na nužnost da se otvorimo potrebama korisnika, te primjenjujući nova i sve dostupnija istraživačka sredstva, omogućimo bolje i jednostavnije korištenje gradiva. Smatra da arhivisti moraju i u stvaranju, klasificiranju, sređivanju i opisivanju imati to na umu.

U svom članku na temu "*Utjecaj digitalne tehnologije na arhivistiku*", L. Duranti sa Sveučilišta Britanska Kolumbija govori o poimanju arhivistike kao sustava, iznoseći kao primjer dva istraživačka projekta koji arhivistiku promatraju kao sustav koji podupire razvoj novog znanja, kao i za demonstraciju stabilnosti arhivske teorije.

Promatrajući je na taj način, možemo se suočiti s onim što je definirano kao "promjena paradigme". Ona je definira kao novi način promišljanja istih stvari, koje se pojavljuju s novim ispitivanjima koja ne mogu biti pojašnjena terminima postojećih okvira. Promatranje arhivistike kao sustava dopušta nam, također, da se suočimo sa stalnim promjenama što ih u arhivistički svijet unosi korištenje nove tehnologije, kako za stvaranje tako i za pohranu zapisa. Ukoliko promatramo zapise u sustavu na temelju svrhe njihova nastanka i povežemo ih s poslovnim procesima, te dopustimo da nas takav pogled vodi u identifikaciji komponenata zapisa i njihovih funkcija, moći ćemo načiniti usporedbe s tradicionalnim shvaćanjem zapisa kao integriranih fizičkih jedinica koje svoje puno značenje dobivaju u dokumentarnom kontekstu.

Ako se vratimo na primjere navedene na početku, spomenimo da je riječ o dva projekta. Prvi je pod nazivom "Zaštita integriteta elektroničkih zapisa", pokrenut između 1994. i 1997. godine na Sveučilištu Britanska Kolumbija u suradnji s Ministarstvom obrane SAD-a. Cilj je bio identificirati prirodu i komponente elektroničkih zapisa i uvjeta potrebnih kako bi se osigurao njihov integritet, odnosno njihova vjerodostojnost i autentičnost. Drugi je projekt "Međunarodno istraživanje o trajnim autentičnim zapisima u elektroničkim sustavima – InterPARES" pokrenut s ciljem formuliranja načela i kriterija za razvoj međunarodnih, nacionalnih i organizacijskih politika, strategija i standarda za dugotrajnu zaštitu autentičnih elektroničkih zapisa.

Kao što je prikazano u navedenim primjerima, razvoj sustava arhivistike u svjetlu novih realnosti u svojoj je osnovi znanstveni pothvat sposoban da apsorbira novu paradigmu i revidira samoga sebe bez gubitka koherentnosti. No, pri tome je važno da taj znanstveni pothvat bude što neovisniji od interesa uprave i industrije, ukoliko se želi da nove generacije prime pouzdane zapise svoje prošlosti. I na kraju, naglašava, potrebno je proučavati koncepte, zakone i modele iz različitih područja, kako arhivistika ne bi bila jedina disciplina koja podupire svoj razvoj. Proučavajući ih, potaknut ćemo razvoj arhivske teorije, eliminirati dupliciranje teoretskih napora u različitim područjima i promovirati konzistentnost znanstvenoga znanja.

A. Menne-Haritz u članku pod naslovom "*Dostupnost – reformulacija arhivističke paradigme*", govori o promjeni u našoj profesionalnoj praksi u smislu pomicanja fokusa od pohrane ka dostupnosti. Iznoseći činjenicu da paradigma dostupnosti još više naglašava teoretske promjene, kao i pragmatičke implementacije arhivskih metoda i ideja, ona raspravlja o posljedicama koje te promjene imaju na arhivsku teoriju i metodologije opisa, sređivanja, vrednovanja i zaštite, ali i promjenu uloge samih arhivista u tom kontekstu. U članku autorica govori o dostupnosti kao obliku i stavu, gdje dostupnost kao oblik omogućuje svakome tko je zainteresiran da dobije pristup i pročita te interpretira zapis, u skladu sa svojim potrebama. Kao stav, ona znači da arhivisti prihvaćaju kompetenciju korisnika u vlastitom istraživačkom području. Oni ne podupiru razumijevanje zapisa na određeni odnosno pravi način, nego ostavljaju istraživačima način na koji će ih interpretirati. Otvoreni i dostupni arhivi definiraju danas njihovo mjesto u društvu i osiguravaju sposobnost kombiniranja prošlosti i budućnosti u sadašnjosti. Na taj se način mogu ostvariti novi ciljevi. Prvi se sastoji u sposobnosti rekonstrukcije prošlosti, kao tehnike za razumijevanje sadašnjih situacija, što će omogućiti stvaranje novoga znanja i učenje iz prošlosti, a drugi u ostvarivanju transparentnosti.

D. Tamblé iz Državnog arhiva u Rimu, u svom izvješću ukratko daje pregled razvoja arhivske teorije u Italiji. Ona ima dugu tradiciju što seže u drugu polovicu 19. stoljeća, s korijenima u 17. i 18. stoljeću. Temelje arhivske teorije u Italiji postavili su u 19. stoljeću Bonaini i Bonghi, koji su teoretski razradili načelo provenijencije kao *metodo storico*, što znači poštivanje reda koji je uspostavio stvaratelj zapisa u prošlosti. U arhivističkoj teoriji Italije toga razdoblja *metodo storico* bila je središnja tema. Između kraja 19. i početka 20. stoljeća arhivska je teorija u Italiji razvijena kao neovisna disciplina u mnogim esejima, a načelo provenijencije je bilo opće primijenjeno na sređivanje i popisivanje. Ali tek 1928. godine, knjigom E. Casanove, arhivska su teorija i praksa bile potpuno izložene u akademskom priručniku. Osim spomenutih, on posebice naglašava ulogu E. Lodolinija, koji je imao znatan utjecaj na razvoj doktrine od 1950-ih do danas. U brojnim je svojim radovima Lodolini podu-

pirao autonomiju arhivistike, neovisnost od bibliotekarstva i informacijskih znanosti, kulturnu vrijednost arhiva, dignitet profesije arhivista te važnost povijesti arhiva, ali naglašavao i razliku između načela provenijencije i francuskog načela "poštivanja fonda", razliku između arhivista i *records managera*, kao i arhivista i bibliotekara. Od polovice 1970-ih u Italiji se sve više pojavljuje znatan broj radova posvećenih promjeni paradigme i utjecaju takve promjene na arhivistiku, dok se krajem 1980-ih arhivisti u Italiji napokon počinju sve više baviti i pitanjem utjecaja i izazova koje nove tehnologije imaju na arhivistiku u teoriji i praksi. Danas se te rasprave kreću od utjecaja tehnologije na izradu i prezentaciju obavijesnih pomagala, mogućnosti organizacije podataka u bazama podataka, ali i utjecaja standarda na opis i dostupnost opisa arhivskoga gradiva.

Nakon niza prikazanih članaka, časopis nudi kraće preglede nekih izdanja s područja arhivistike: Marie-Anne Chabin "Le management de l'archive" (Pariz 2000) i "Je pense donc j'archive; l'archive dans la société de l'information" (Pariz 1999), B. Justrell "What is This Thing We Call Archival Science? A Raport on an International Survey" (Stockholm 1999) te J.Y. Rousseau i C. Couture "Los Fundamentos da disciplina arquivistica" (Lisabon 1998).

Na kraju slijedi pregled suradnika ovoga broja časopisa, s kratkim biografskim crticama i na posljetku kratke praktične upute autorima koje bi trebali slijediti pri izradi svojih radova za potrebe ovoga časopisa.

Snježana Zgorelec